

Meie nägemus Euroopa kodanikuõpetusest – kuidas seda meie arvates teha tuleks

T-kit käsiraamat
Euroopa kodanikuks
olemine

Eespool tutvustatud Euroopa kodanikuks olemise ja kodanikuõpetuse mõistetele toetudes on antud käsiraamatu ülesandeks anda juhiseid, kuidas neid mõtteid praktilises tegevuses kasutada¹⁰. Käesolevas peatükis räägitakse sellest, kuidas arendada kõlbelisi arusaamu ja harjumusi, mis toetaksid meie mõistelist raamistikku. Kuigi tehnika võib olla lihtne ja hõlpsasti omandatav, on selle praktikas kasutamine keerukas ja nõuab kogemusi ning oskusi. (Merry and Titley, 1999).

Anname Teile haridusliku raamistiku, mis põhineb käesoleva käsiraamatu peamistel ideedel, meie nägemusel kodanikust, selle ajalool ja probleemidel. See on meie kodanikuõpetuse raamistik. Eesmärgiks ei ole suletud mudeli loomine, vaid avatud püüdlus koondada kõige olulisemad

- üldised kaalutlused,
- põhikompetentsid
- ja teadmised,

mis on Euroopa kodanikele vajalikud kodanikuks olemisel ja aktiivseks osalemiseks. Antud käsiraamatu kasutajatena peate ise meie haridusraamistikku edasi arendama, kuna just Teie olete kodanikuõpetuse programmide ja tegevuste läbiviijad. Meie aga püüame anda Teile mõningaid näpunäiteid.

Siiski peaksime Teie tähelepanu juhtima paarile asjaolule. Esimene neist puudutab hariduslikku konteksti. Kuigi suur osa Euroopa kodanikuõpetuse sisust peaks kehtima nii formaalse kui ka mitte-formaalse hariduse kohta, on käesolev T-Kit käsiraamat suunatud peamiselt mitte-formaalse hariduse valdkonnale ja täpsemalt noorte täiskasvanute koolivälisele koolitusele. Loodame, et see käsiraamat on abiks eriti selles valdkonnas töötajatele. Samas loodame, et ka tavakoolide õpetajad saavad meie materjalidest innustust ning neid ka praktikas kasutada.

Teiseks palume Teil mees pidada, et Euroopa kodanikuks olemise sisu tõhusaks käsitlemiseks on vajalik tunda selle mõiste dünaamilist ja muutuvat olemust. See tähendab, et tuleb jätta ruumi uuendustele. Sellest oleme ka oma juhistes lähtunud ja seetõttu oleme hoidunud konkreetse mudeli väljapakumisest.

Seda mees pidades vaatame, kuidas kõiki neid häid mõtteid praktikas kasutada.

Euroopa kodanikuõpetus tegelikkuses

Teile on juba teada, et projekti või programmi läbiviimiseks on vaja kavandada, läbi viia ja hinnata (lisateave projektijuhtimise T-Kit käsiraamatust). Allpool pühendame veidi aega igale neist valdkondadest, kuid me ei taha rääkida neist kui sammudest, mis tuleb astuda üksteise järel. Edasi lugedes leiate, et paindlik tegevus, mida me propageerime, julgustab oma tegevust pidevalt kavandama ja hindama ning olema paindlik ja reageerima kiiresti inimestele, keskkonnale ja uutele olukordadele. Selline lähenemisviis eeldab intelligentset ja paindlikku haridustegevust, mis tunnistaks kavade ja tegevuste pideva hindamise ja ümbervaatamise vajadust.

¹⁰ Käesolev osa põhineb doktoritööl Straker, A. (2001) Pushing at the Limits: Reconstructing Cross-Cultural Exchange in Education. Unpublished PhD thesis, The University of Newcastle upon Tyne, UK.

**Euroopa ja
kodanikuks
olemise ajalugu**

**kaasaegsed
kodanikuksõpetused**

Tulevikuarengud

**Meie mõisteline
raamistik**

**Euroopa
kodanikuõpetuse
kaasaegsed
käsitlemised**

**Meie nägemus
Euroopa
kodanikuõpetusest**

**Kodanikuks
olemise
stsenaariumid –
näited projektidest**

T-kit käsiraamat
Euroopa kodanikuks
olemine

**Euroopa ja
kodanikuks
olemise ajalugu**

**kaasaegsed
kodanikukäsitlused**

Tulevikuarengud

**Meie mõisteline
raamistik**

**Euroopa
kodanikuõpetuse
kaasaegsed
käsitlused**

**Meie nägemus
Euroopa
kodanikuõpetusest**

**Kodanikuks
olemise
stsenaariumid –
näited projektidest**

Intelligentse ja paindliku tegevuse arendamine

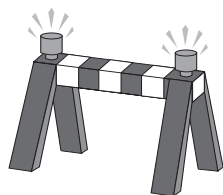
Nagu juba öeldud, ei paku me kiireid ja lihtsaid lahendusi ega juhiseid, kuidas Euroopa kodanikkonna kasvatustööd läbi viia. Me ei hakka selle pärast vabandama, kuna usume Teie kui praktikute arukusse ja võimesse kasutada oma oskusi ja kogemusi nii, et need sobiksid konkreetse olukorda. Sellist lähenemisviisi illustreerivad Briti kokaraamatute autori Nigel Slateri sõnad, kes juhatab oma kokaraamatu sisse järgmiselt:

Tahan julgustada Teid tutvuma järgnevate retseptidega ja seejärel neist kõrvale kalduma vastavalt sellele, milliseid koostisaineid Te kasutate või millises tujus Te olete. Tahan, et mõistaksite, et koostisained ja nälg on muutujad, mida ei saa suruda kindlatesse raamidesse. Tahan, et Te rikuksite reegleid. Tahan, et annaksite järgi oma isudele. (2000, lk 50)

Siiski ei tähenda see, et meil ei oleks midagi õppida! Me usume, et

- me kõik saame teiste kogemusest õppida,
- abstraktsed arutelud ja mõtted sunnivad meid mõtlema ja tegema asju uutmoodi.

Esimese punkti kohta kehtivad praktilised näited ja me loodame püstitada küsimusi ja probleeme, mis aitavad Teil arendada välja oma isikliku lähenemisviisi praktilisele tegevusele.

Andke väikesele grupile mõned toiduained ja paluge neil valmistada eine teatud sihtrühmale.

Peale söömist arutlege metafoori üle ja selle üle, kuidas valmistada ette teatud sihtrühmale suunatud haridusalast tegevust.

Selle kõigea tahame öelda, et Euroopa kodanikkonna kasvatajana antakse Teile mõtteid sellest, milliseid elemente kasutada, et olla oma töös edukas, või milliste vahendite abil saavutate soovitud tulemust ja mis võib viia läbikukkumiseni, kuid sama tähtis on töö käigus kasutada oma mõistust, oskusi ja isikuomadusi ja mitte unustada, milline on konkreetne olukord, milles Te töötate. Tundlik ja tark õpetaja on asendamatu.

Ja veel, kuigi edu eelduseks on ratsionaalne mõtlemine, asjast arusaamine ja selged eesmärgid, sõltub positiivne tulemus ka sellest, mida on raskem määratleda – instinktist, maitsest, tunnetest.

Usun, et retsepti tuleb kohelda nagu elusolendit, kellel tuleb lasta hingata ja muutuda vastavalt kasutatud koostisainetele, meie tujudele ja ihadele.

Seda ei tohiks näha probleemina, vaid eduka tegevuse põhieeldusena. Me ei tohiks lasta end petta samm-sammulise tegevuse näilisest lihtsusest, sest see võib pärssida uuenduslikkust ja huvi. Me soovime kasutada isiklikku lähenemisviisi, mis võtab arvesse õpetaja oskusi ja isikuomadusi ning kasutab neid konkreetse töö kontekstis. Konteksti all mõtleme midagi täpsemat ja komplekssemat kui lihtsalt üldisi kultuurilisi määratlusi.

Loomulikult on esmatähtis tunda laiemat ühiskondlikku konteksti ja käituda ning viia tegevused läbi sellele vastavalt. Aga sama tähtis on ka näha mikrokonteksti üksikasju. Praktikas tähendab see, et arvestada tuleb mitte ainult sellega, millises riigis projekt läbi viiakse või milline on osaliste usutunnistus, vaid ka rühma kuuluvate inimeste oskuste ja iseloomuomadustega või sellega, kuidas keegi reageeris olukorrale viis minuti tagasi või piirangutega, mida seab Teie ruum, kus tegevus toimub. Soovitud tulemuste saavutamiseks soovime arvestada konkreetse olukorraga, seda pidevalt hinnata ja kasutada antud olukorras ja antud hetkel kõige paremini

T-kit käsiraamat
Euroopa kodanikuks
olemine

**Euroopa ja
kodanikuks
olemise ajalugu**

**kaasaegsed
kodanikuksõitlused**

Tulevikuarengud

**Meie mõisteline
raamistik**

**Euroopa
kodanikuõpetuse
kaasaegsed
kõitlused**

**Meie nägemus
Euroopa
kodanikuõpetusest**

**Kodanikuks
olemise
stsenariumid –
näited projektidest**

sobivaid meetodeid. Ärge unustage, et palju sõltub tegevuse koordinaatori – ilmselt Teie enda - oskustest, annetest, maitses ja iseloomust.

Kas Te juba kasutate oma töös sellist meetodit? Kui mitte, siis millised on Teie arvates selle lähenemisviisi puudused ja kuidas Te saaksite seda lähenemisviisi katsetada?

Projekti hindamine, läbiviimine ja kavandamine

Nagu me juba nimetasime, on raske tõmmata piiri hindamise ja praktilise tegevuse vahele, sest paindlik tegevus on juba iseenesest hindamisprotsess, mis toimub pideva tegevusega kaasneva mõtetegevuse käigus, mille tulemusel tegevust kohandatakse ja muudetakse, ning teadliku tegevuse tagasivaatava analüüsi käigus (Leitch ja Day, 2000). Seetõttu ei ole hindamine miski, mida tuleb teha projekti lõppedes – väike ebameeldivus, millega tuleb leppida rahastajate meeleheaks. Meie arvates on hindamine väga tähtis protsess, mis peab toimuma pidevalt iga projekti või programmi algusest kuni lõpuni. Seetõttu alustame arutelu hindamisest.

Hindamine: Mis? Kuidas? Miks?

Hindamine on iga programmi kõige raskem osa. Et hindamine oleks kvaliteetne, tuleb see läbi viia oskuslikult ja programmi iseloomu arvestades ning vastavalt ühiskonnauuringute tavadele (näit konfidentsiaalsuse tagamine, osalemise vabatahtlikkus, mõjutuste miinimumini viimine) ja arvesse võttes projekti läbiviijate, osalejate ja rahastajate võib-olla üksteisele vastukäivaid huvisid. Lisaks ei tohi hindamisprotsess õnnestada projekti eesmärgi, vaid peab neid aktiivselt toetama.

Hindamine viiakse läbi kolmel tasandil: tulemus, mõju ja protsess (USA Haridusministeerium, 2000). Tulemuse hindamisel uuritakse programmi otseseid tulemusi. Mõju hindamisel aga püütakse tuvastada programmi pikema-ajalisi tulemusi ja ka ootamatuid mõjutusi. Protsessi hindamine keskendub tehnikatele ja nende rakendamisele. Ideaalis peaks kõigi kolme vahel valitsema tasakaal.

Ilmselt seetõttu, et projekti organiseerijad soovivad tõestada oma töö väärtust välistele organelitele (eriti neile, kes projekti rahastavad), pööratakse ebaproportsionaalselt palju tähelepanu projekti tulemustele. Seda soodustavad ka hindamisjuhised, näiteks Woolfi juhised (1999), mille kohaselt on hindamine tõhus ainult siis, kui projektile on püstitatud SMART eesmärgid. SMART (Specific, Measurable, Achievable, Realistic, and achievable within a Timescale) eesmärgid on konkreetne, mõõdetav, saavutatav, realistlik ja saavutatav etteantud aja jooksul.

Kui olete hinnanud mõnda projekti, siis kas panite rohkem rõhku tulemustele, mõjule või protsessile? Kuidas saaksite tulevikus saavutada paremat tasakaalu?

Selline lähenemisviis võib tunduda väga meeldiv just oma selge ülesehituse ja lihtsuse tõttu ja SMART eesmärkidel on oma koht ja väärtus, kuid meie arvates ei anna ainult mõõdetavatele eesmärkidele põhinev hindamine edasi Euroopa kodanikuõpetuse tulemuste rikkalikkust ja pikaajalist mõju. Igal Euroopa kodaniku puudutaval projektil on erinevad tulemused ning nende edu sõltub erinevatest protsessidest.

Samuti on tõenäoline, et projektile on ootamatud tulemused ja selle käigus ilmnevad teatud ennustamatud protsessid. Asjaolu, et teatud tulemusi on raske hinnata ja nende ulatust võimatu mõõta, ei tohiks vähendada nende tähtsust. Meie arvates on ülitähtis, et hariduse eesmärgid ei piirduks saavutatavateks ainult nendega, mida saab mõõta. Seega ei anna ainult etteantud tulemustel põhinev hindamine ühelegi projektile päris õiglast hinnangut.

T-kit käsiraamat
Euroopa kodanikuks
olemine

Euroopa ja
kodanikuks
olemise ajalugu

kaasaegsed
kodanikuksäsitlused

Tulevikuarengud

Meie mõisteline
raamistik

Euroopa
kodanikuõpetuse
kaasaegsed
käsitlused

Meie nägemus
Euroopa
kodanikuõpetusest

Kodanikuks
olemise
stsenaariumid –
näited projektidest

„Kas SMART on üldse nii nutikas, kui arvatakse? ”

Meie arvates peaks hindamine tegevuse osana olema paindlik, kohandatud konkreetsele projektile ja läbi viidud vastavalt hindaja oskustele, maitsele ja arusaamadele. Hindamine peab põhinema ka eetilistel tavadel ja peegeldama oma eesmärke. Otseste ja pikaajaliste tulemuste hindamise vajadusest tähtsam on protsesside ja tulemuste pidev hindamine, et saada projekti kohta tagasisidet.

**„Hindamine peaks olema paindlik protsess,
mis on kohandatud konkreetsele projektile
ja viiakse läbi vastavalt hindaja oskustele,
maitsele ja arusaamadele. ”**

Asjaolu, et hindamise tulemused võivad olla olulised ja et projekti mõjud on keerukad ning mitte alati etteennustatavad või mõõdetavad, ei tähenda, et poleks tarvis eesmärke püstitada või alates kavandamise esimestest etappidest mõelda sellest, mida me tahame saavutada. Asjaolu, et samm-sammuline protsess ei taga edu, ei tähenda, et poleks vaja mõelda, millist lähene-misviisi kasutada. Eriti tähtis on käia läbi oma väärtushinnangud ja mõtted – oma käsitlusviisi eetos ja filosoofia.

Kas Teie projektidel on olnud tulemusi,
mida Te ei saanud või ei osanud ette näha?

Alljärgnevas tekstis uurime lähemalt, mida tuleks arvesse võtta projekti läbiviimise igas etapis. Et Teil oleks kergem seda Teie enda tööga seostada, toome mõned praktilised näited ja kodanikuks olemise teemalised stsenaariumid konkreetsetest projektidest ning näitame, kuidas korraldajad on ühendanud ideed ja eesmärgid tegelikkusega.

Mõtlemine ja läbiviimine: tegevuse käivitamine

Kultuuridevaheline haridus ei ole suletud programm, mida saab korrata seda pidevalt muutmata. Vastupidi, võimalike kultuuridevaheliste tegevuste ring on väga lai ja me peame endalt pidevalt küsima, mida me teeme ja miks. Ei ole olemas võluvahendit, mis tagaks meile edu. (Euroopa Nõukogu, 2000)

Enne kui räägime põhimõtetest ja ideedest, mis on meie arvates haridustegevuses tähtsad, tahaksime Teile veel kord meelde tuletada, miks on meie käsitlusviis just selline. Loodame, et see aitab Teil neid põhimõtteid oma töös kasutada.

On palju põhjuseid, miks me Teie töö raskemaks teeme ega anna lihtsaid juhiseid, kuid me ei tee seda õelusest! Esiteks on meie arvates tähtis meeles pidada, et kvaliteetset kodanikuõpetust saab anda mitmel erineval viisil – see, mis toimub ühe rühmaga teatud päeval ja teatud juhene-

daja käe all, ei kordu mitte kunagi. Ka edu sõltub palju enamast kui ainult etteantud kriteeriumitest ja seetõttu keskendumine kodanikuõpetuse sügavamale ideele, mitte ei tee ettekirjutusi.

Lihtsate järjestikuste seminari läbiviimise põhimõtete loomisel võib tekkida kiusatus võtta üks edukas projekt ja seda korrata. Kuid nagu meile tuletati meelde ajalugu käsitlevas peatükis, väitis Aristoteles, et tervik on alati suurem kui tema osade summa ja seetõttu ei ole kordamine mõttekas. Näiteks võib asjaolu, et mitmerahvuselises rühmas loodud etendust esitatakse kõikides rühma liikmete keeltes, viidata kaasavale tegevusele. Samas aga on naeruväärne väide, et kõikide keelte kasutamise kohustuslikkus on kaasava tegevuse oluline tahk. Kõikide keelte kasutamine ei ole automaatselt kaasav. Palju sõltub sellest, kuidas ja miks midagi tehakse. See, mis võib olla kvaliteetse projekti tulemus, ei pea tingimata olema teise hea projekti põhjuslik tegur. See ei tähenda siiski, et pole tähtis, millist lähenemisviisi Te kasutate ja kuidas Te projekti kavandate. Või nagu Pettigrew (1986) on öelnud: praktiline tegevus peab põhinema laiemal teoreetilisel alusel, mis läheb kaugemale tingimuste ülesloetlemisest.

Kui palju Te seostate ennast ülalnimetatud käsitlusviisiga?

Ülaltoodut meeles pidades tutvustame Teile üldisi Euroopa kodanikuõpetuse põhimõtteid.

Üldised Euroopa kodanikuõpetuse põhimõtted

Elukestev protsess

Meie kodanikuks olemise mõiste dünaamiline iseloom eeldab, et kodanikuõpetus oleks pidev ja elukestev protsess, mis suudaks arvesse võtta ühiskondade ja üksikisikute muutumisest tekkinud uusi väljakutseid.

Kodanikuks olemise mõiste komplekssus ja terviklikkus tähendab, et kaasaegses Euroopas ei piisa kodanikkonna kasvatamiseks lihtsalt teadmiste edastamisest.

Kuidas saate anda inimestele pideva ja elukestva õppimise oskusi?

Mitmekesine ja mõttega valitud sisu

Sisu seisukohalt võiks kodanikuõpetusse kuuluda näiteks arvutiõpetus - oluline oskus, mida noored vajavad majandus- ja ühiskondlikus elus osalemiseks tehnoloogia uuendamise ja majandusliku üleilmastumise tingimustes. Samuti võiks siia kuuluda kultuuridevahelise suhtlemise õpetus, mis on esmavajalik paljukultuurilises, -rahvuselises ja -keelises ühiskonnas toimetulekuks. Mõlemal juhul peab kodanikuõpetus tegelema õppijate afektiivse, kognitiivse ja pragmaatilise tasandiga, et saavutada nende arenemine isikuteks, kes suudavad olla aktiivsed kodanikud.

Kodanikuõpetuse õppekava võib hõlmata palju erinevaid õppeaineid. Kodanikuõpetus ei pea tegelema ainult „kodanikuks olemisega“. Nagu kodanikuks olemise neljast mõõtmest rääkides juba mainiti, võib kodanikuks arenemine toimuda erinevaid valdkondi, näiteks inimõigused Euroopas, kirjaoskus ja tervishoid, kultuuripärand ja ajalugu, globaalmajanduse ökoloogilised tahud jne, käsitlevate teadmiste andmise ja nendes valdkondades teadlikkuse suurendamise abil.

T-kit käsiraamat
Euroopa kodanikuks
olemine

**Euroopa ja
kodanikuks
olemise ajalugu**

**kaasaegsed
kodanikuksäsitlused**

Tulevikuarengud

**Meie mõisteline
raamistik**

**Euroopa
kodanikuõpetuse
kaasaegsed
käsitlused**

**Meie nägemus
Euroopa
kodanikuõpetusest**

**Kodanikuks
olemise
stsenaariumid –
näited projektidest**

Mitte-formaalse hariduse puhul tuleb iga Euroopa kodanikuõpetuse programmi sisu valides arvesse võtta palju asjaolusid. Esiteks tuleb vaadata, milliseid teemasid hõlmab formaalharidus, et leida käsitlusviisid, mis neid täiendaksid. Teatud sotsiaalmajanduslikes tingimustes toimub arvutiõpetus tavahariduse raames ja teistes on noortele uute tehnoloogiate tutvustamine noor- teorganisatsioonide ülesanne.

Haridusprogrammi eesmärgid ja õppijate konkreetsed koolitusvajadused on kaks kõige tähtsamat kriteeriumi Euroopa kodanikuõpetuse sisu määramisel. Kodanikuõpetus peaks olema iseseisev õppeaine, mille õpetamisel järgitakse õppekava, mis on koostatud programmi eesmärgi ja õppijate koolitusvajadusi silmas pidades.

Mõelge viimasele Teie korraldatud üritusele ja tuletage meelde, kuidas valisite selle sisu. Kuidas valiksite selle programmi sisu järgmisel korral?

Läbivus

Kui koolid, haridusasutused ja –organisatsioonid täidavad nimetatud ülesande ja koostavad kodanikuõpetuse õppekava, siis arvatakse sageli: „Me tegime ära! Viimaks ometi! See ongi kodanikuõpetus!“ Aga realistlikum oleks öelda: „Vastavalt meie eesmärkidele ja inimeste koolitusvajadusele pakume kodanikuõpetuse sisuks...“ Teisisõnu, kodanikuõpetuse sõltumatu loomus ei tohiks saada takistuseks selle läbivusele.

Kodanikuõpetuse õpetamine õppekava läbiva ainena on ainus mõistlik vastus inimeste, rühmade ja kogukondade mitmekesisusele, mida me tutvustasime peatükis „Kuuluvustunne“. Mitmekesisus ja kõikehaaravus on isegi selgem Euroopa tasandi kodanikuõpetuse puhul. Kodanikuõpetuse seotus teiste ainetega aitab muuta dunaamilisemaks ka teisi teemasid, nagu näiteks kultuuridevaheline suhtlemine, inimõigused ja osalemine ühiskonnaelus.

Samas ei tohi see olla õhuke fassaad, mis püüab haarata kõiki teemasid ega süvene ühessegi. Juba mainitud sisu valimise kõrval peaks Euroopa kodanikuõpetuse programmide eesmärkide hulka kuuluma ka teatud kindlate oskuste arendamine (vt lähemalt allpool).

Kuidas saaksite nimetatud Euroopa kodanikuõpetuse põhimõtteid ühendada juba kavandatud tegevustega?

Õppimisele suunatud

Oleks väga raske kujutleda, et õpetamine (eelnevalt viimistletud teadmiste edasiandmine) suudaks hõlmata kodanikuks olemise kompleksust ja terviklikkust. See võib sobida teatud faktide edasiandmiseks, kuid oleks ebapiisav hoiakute kujundamisel. Lisaks saavad inimesed kodanikuõpetuse käigus teoreetilisi teadmisi, mis tõenäoliselt ei ole seotud nende igapäevaeluga ning seetõttu ei oma tähtsust nende kodanikeks arenemisel.

Kodanikuõpetuses on kõige tähtsam kogemuste kaudu õppimine (uute teadmiste avastamise ja hoiakute ning oskuste arendamise protsess), mitte õpetamine. Kodanikuõpetus hõlmab demokraatlike väärtushinnangute ja suhtumise kujundamist tundmuslikul tasandil ning ka teadmiste ja oskuste omandamist tunnetuslikul tasandil. Mõlemaid saab kõige paremini omandada praktilise tegevuse ja kogemuse kaudu.

Miks me Teie arvates kõiki neid küsimusi esitame?

Õppijad kui aktiivsed osalejad

Teadmistel, hoiakutel ja oskustel põhineva kodanikuõpetuse puhul peavad õppijad olema õpetamis- ja koolitusmeetodite ja protsesside keskmes. See ei ole uus idee, kuid tegelikkuses on formaalses ja vahel ka mitte-formaalses hariduses pearõhk õpetamisel (ja õpetajal), mitte õppimisel (ja õppijal).

Õppijad peaksid aktiivselt õpiprotsessis osalema ning seda koos koolitajate-juhendajatega ja kaasõppijatega juhtima, arendama endas teadlikkust ja kohusetunnet ning julgema ise otsustada.

Sellise kodanikuõpetuse käsitluse tähtsus on ilmselge. Kui õpitava sisu, st „aktiivseks ühiskonnaliikmeks saamine“ on vastuolus sellega, kuidas õpitakse, st „õpiprotsessis aktiivselt osalemata“, muutub õppimise protsess ebaselgeks, sest puudub sisu ja vormi ühtsus.

Euroopa kodanikuks olemisega seoses võib järeldada, et Euroopa kodanikke ei kasvatata, teades inimestele, et nad peaksid olema Euroopa kodanikud. Euroopa kodanikuks saadakse kogemuste kaudu, mis aitavad inimestel asetada oma mõtted ja teod kindlasse raamistikku. Õpiprotsess, mille abil seda kõike saavutada, toimub nii teadlikult kui ka alateadvuses.

Kas see, kuidas Teie noortega töötate, seostub käsitletava teemaga ja täiendab seda?

Terviklik tegevus

Kaua on olnud seisukohal, et õpiprotsess ja õpikeskkond peavad hõlmama propageeritavaid väärtushinnanguid (näiteks Allport, 1954; Fogelman, 1996). Meie pooldame mõtteviisi, mida Albala-Bertrand (1997) määratleb süstemaatilise terviklikkusega. Koolides õpetatava kodanikuõpetuse kontekstis tähendab see, et õppekavas käsitletavad valdkonnad ja ka õpetamise stiil ning koolikorraaldus peegeldavad kodanikuväärtusi. Sama põhimõtet võib rakendada ka laiemalt.

Iga töö osa peab soodustama oskusi ja väärtushinnanguid, mida õpetatakse. Näiteks see, kuidas rühmatöö on korraldatud, määrab ka õppimise tulemused. Asjaolu, et töötatakse koos, ei tähenda tingimata, et tehakse koostööd. (Kaye, 1995) Koolitusprotsess on sama tähtis kui selle eesmärgid. Vink (1999) väidab, et eriti kehtib see mitte-formaalse hariduse puhul, kus õpikeskkond on väiksema surve all.

Kuidas saaksite muuta oma tööd ja töökeskkonda nii, et see peegeldaks paremini oskusi ja väärtushinnanguid, mida õpetate?

Osaluspedagoogika

Demokraatlik ja osalust soodustav pedagoogika on väga tähtis: tema väärtus isikliku ja kollektiivse arengu vahendina hõlmab kõike seda, mida tuleb õppida ja teha kodanikuõpetuse käigus. Seetõttu tuleb osaluspedagoogika võimalused täielikult ära kasutada ja mitte jätta seda kõrvaliseks harjutuseks, millel pole inimeste jaoks mingit tähendust. Osaluspedagoogika vähene kasutamine on sama halb kui autoritaarsete võtete kasutamine (kus meetodid on ainult vahendid, mille abil edastatakse üheks teadmisi).

Mõlemal juhul (autoritaarse pedagoogika kasutamisel või osaluspedagoogika kas sunniiviisil või pealiskaudsuse tõttu väärsti kasutamisel) puudub õppija ja õpitava ning õpetaja vahel side. Osaluspedagoogika kõikide võimaluste ärakasutamisel tekib vastastikune side ja mõju ning seda ka oodatakse. Õpitava ja õppija vastasmõju on osaluspedagoogika tuumaks ja suurimaks panuseks kodanikuõpetusse.

Euroopa ja kodanikuks olemise ajalugu

kaasaegsed kodanikukäsitlused

Tulevikuarengud

Meie mõisteline raamistik

Euroopa kodanikuõpetuse kaasaegsed käsitlused

Meie nägemus Euroopa kodanikuõpetusest

Kodanikuks olemise stsenaariumid – näited projektidest

T-kit käsiraamat
Euroopa kodanikuks
olemine

**Euroopa ja
kodanikuks
olemise ajalugu**

**kaasaegsed
kodanikuksäsitlused**

Tulevikuarengud

**Meie mõisteline
raamistik**

**Euroopa
kodanikuõpetuse
kaasaegsed
käsitlused**

**Meie nägemus
Euroopa
kodanikuõpetusest**

**Kodanikuks
olemise
stsenaariumid –
näited projektidest**

Selline vastastikune mõju hõlmab muuhulgas järgmisi samme: õppijate huvide ja teadmiste taseme kindlakstegemine, iseseisev õppimine, kriitiline suhtumine õpitavasse, õpitu kasutamine praktikas ja edaspidistes õpingutes. Tahaksime ka rõhutada asjaolu, et osaluspedagoogikas tuleks tutvustada õppimisvõimalusi ja koolitusprogramme.

Osaluspedagoogika kasutamine koolitusprogrammides on üks mitte-formaalse hariduse peamisi tunnusoone. Seetõttu on institutsioonide ja noorte koolitusprogrammide rikkalik kogemus (näiteks inimeste tunnetuslikke, tundmuslikke ja praktilisi tahke hõlmavate ja osalusmeetodeid arendavate ja uuendavate erinevate koolitusprogrammide läbiviimine) kodanikuõpetuses eriti tähtis. Järgmises lõigus on mõningad näited sellisest kogemusest.

Aga nüüd, olles tutvustanud mõningaid üldisemaid kodanikuõpetuse käsitlemise viise, tahaksime rääkida kodanikuõpetuse sisust ja tutvustada põhioskusi ja -hoiakuid, mida kaasaegse ja pluralistliku Euroopa kodanikuks olemise arvates vajavad ja mida Euroopa kodanikuõpetus neile peaks õpetama.

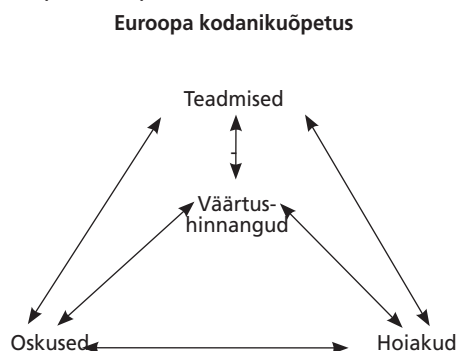
Euroopa kodaniku põhikompetentsid¹¹

Usume, et on olemas kolm omavahel seotud valdkonda, mis moodustavad aktiivseks ühiskonnaelus osalemiseks vajalikud kompetentsid ja mida kodanikuõpetus peaks hõlmama. Esiteks peaks kodanikuõpetus andma TEADMISI demokraatiast, õigustest ja vabadustest, maailmast, Euroopast, jooksvatest sündmustest ja poliitikast. Teiseks peaks kodanikuõpetus andma OSKUSI, nagu näiteks aktiivse osalemise oskus või kultuuridevahelise suhtlemise oskus. Ja viimaseks peaks kodanikuõpetus kujundama HOIAKUID, suhtumist demokraatiasse ja erinevustesse ning aitama noortel kujundada oma hoiakuid vastavalt oma väärtushinnangutele. Kõikidel neil valdkondadel on poliitiline, sotsiaalne, kultuuriline ja majanduslik mõõde ja neid tuleb käsitleda erinevatel tasanditel ja erinevatest seisukohtadest lähtudes.

VÄÄRTUSHINNANGUD peaksid olema EESMÄRKIDE aluseks ja raskuskeskmeks, kodanikuõpetuse vundamendiks, millele toetuvad kõik selle tahud ja valdkonnad. Euroopa kodanikuks olemise õpetus peaks andma noortele võimaluse mõtiskleda oma väärtushinnangute ja identiteedi üle ja selle üle, millisesse kogukonda nad tunnevad end kuuluvat, ning aitama neil saada aktiivseteks tegijateks nii oma väärtushinnangute kaitsel kui ka nende propageerimisel.

Nagu juba varem mainisime, peaks Euroopa kodanikuõpetuse programmide konkreetsete eesmärkide määratlemine põhinema õppijate vajadustel.

Joonis 13 – Euroopa kodaniku põhikompetentsid

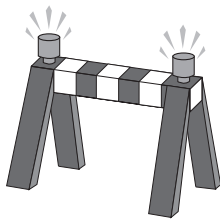
¹¹ Käesolev osa on koostatud mitmete tekstide põhjal: rahvusvaheline projekt “Millise kodanikuks olemise milline kodanikuõpetus” – milline kodanik (<http://www3.itu.int/ibe-citied/inoeng90.html>); õppekava ja kvaliteediarengu grupp “Euroopa kodaniku pilootkursus – õppekava põhimõtted” (Euroopa Liidu ja Euroopa Nõukogu Euroopa noorsootöötajate koolituse partnerlusprogramm); Gordon H. Bell “Euroopa kodanike kasvatamine – kodanikuks olemisega seotud väärtushinnangud ja Euroopa mõõde”, David Fulton Publishers, London, 1995; “Demokraatlik kodanikuõpetus!”, Euroopa Nõukogu demokraatliku kodanikuõpetuse projekt, 1997 – 2000.

T-kit käsiraamat
Euroopa kodanikuks
olemine

Kuigi ülalnimetatud elementide vaheline vastastikune mõju ei ole alati lineaarne ja osutub tegelikkuses veelgi keerukamaks, võib kodanikuõpetuse programmide eesmärkide sõnastamiseks kasutada järgmist maatriksit.

Iga programmi ja iga õppija suhe haridusprotsessiga on erinev. Seetõttu võib maatriksit järgida erinevates suundades ning ei pea tingimata alustama väärtushinnangutest ja lõpetama hoiakutega. Käesolev maatriks on ainult püüe koondada kokku kõik elemendid, mida tuleks kodanikuõpetuse programmi koostamisel arvesse võtta, ja näidata nendevahelisi suhteid. Te ei pea kasutama kõike. Võtke seda maatriksit kui teejuhti või kaarti või alguspunkti, aga mitte kui kontroll-lehte.

Koostage Euroopa kodanikuteemaline õppekava, koolituskursuse või tegevuse kava. Tooge välja need Euroopa kodanikuks olemise tahud, millele soovite keskenduda, ja põhjendage oma valikut.

Euroopa ja kodanikuks olemise ajalugu

kaasaegsed kodanikukäsitlused

Tulevikuarengud

Meie mõisteline raamistik

Euroopa kodanikuõpetuse kaasaegsed käsitlused

Meie nägemus Euroopa kodanikuõpetusest

Kodanikuks olemise stsenaariumid – näited projektidest

Joonis 14 – Euroopa kodanikuõpetuse maatriks

Väärtushinnangud	Eesmärgid	Õpivajadused	Teadmised	Oskused	Hoiakud
Kõikide inimeste võrdsus	Aidata inimestel uurida oma väärtushinnanguid, identiteeti ja kuuluvustunnet	Väärtushinnangute ja nende allikate määratlemine Teatud kogukonda/kogukondadesse kuulumise tunde ja selle abil enese määratlemise mõistmine	Inimõigused (üldkehtivus, õigused, inimõiguste kaitsmise õiguslikud mehhanismid, üksikisiku roll inimõiguste loomisel ja nende kaitsel)	Kaasamine ja osalemine (teiste motiveerimine ja kaasamine, võimust loobumine) Kogukonna areng (töö kogukondadega, et aidata neil luua jätkusuutlikum ja rahulik elukeskkond)	Sallivus Empaatia
Inimõigused	Aidata noortel saada aktiivseteks oma väärtushinnangute kaitsjateks ja propageerijateks	Arusaamine sellest, kus inimese väärtushinnangud ristuvad teiste inimeste, kogukondade ja kogu ühiskonna väärtushinnangutega	Keskond (teadlikkus meie ja keskkonna vastastikusest sõltuvusest ja sellest, kuidas kaitsa keskkonda igapäevaelus)	Ühiskondlike ja poliitiliste konfliktide vägivaldala lahendamine (vägivallatu lähenemisviis konfliktide lahendamisele, meeskonnatöö ja koostöö, probleemide lahendamine ja suhtlemine)	Eemaldumine sotsiaalsest rollidest
Solidaarsus		Oskus väljendada oma väärtushinnanguid teiste omi maha surumata	Globaalsed probleemid (näiteks areng, vaesus)		Kultuuriliste, sotsiaalsete erinevuste austamine
Pluralism (näiteks kultuuriline, sotsiaalne, poliitiline)			Kultuuriline mitmekesisus (teadlikkus kultuurilisest mitmekesusest, arvamuste ja huvide pluralism)		Solidaarsus
Keskonnateadlikkus			Demokraatia (teadlikkus sellest, kuidas toimivad demokraatlikud riigid, ja seadustest, mis neid reguleerivad (õigusraamistik ja toimetehhanismid))		Usaldusväärsus ja ausus
Enese ja teiste aktiivne austamine					Avatus
Jätksuutlik inimareng					
Vastastikune sõltuvus					

T-kit käsiraamat
Euroopa kodanikuks
olemine

Väärtushinnangud	Eesmärgid	Õpivajadused	Teadmised	Oskused	Hoiakud
Demokraatia	Arendada Euroopa noortes kodanikes kodaniku-, poliitilisi ja sotsiaalseid teadmisi ja oskusi, mis on vajalikud aktiivseks osalemiseks kohaliku, piirkondliku, riigi ja Euroopa ühiskonna arenguks.	Oskus orienteeruda oma lähikonna poliitilises ja ühiskondlikus elus, teada oma rolli riigis, Euroopas ja maailmas.	Inimõigused Kodanikuõigused ja -vabadused (inimõiguste deklaratsioon, konventsioonid, õigusi ja vabadusi reguleerivad õigusaktid) Kodanikuühiskond (teadlikkus oma rollist kodanikuühiskonnas ja aktiivse osaluse tähtsuse tunnetamine) Üleilmastumine (mis see on, kuidas see toimib, kuidas see mõjutab kodanike elusid, Euroopa roll maailmas) Jooksvad sündmused (millest räägitakse Euroopat ja maailma käsitlevates uudistes, millised on inimeste arvamused toimuvast) Euroopa ja riigi poliitiline maastik (kirjeldav ja teoreetiline poliitika, ühiskondlikud muutused erinevates riikides ja Euroopas) Rahu ja konfliktid (mis on konflikt, kust ta alguse saab, kuidas kasvab, kuidas on ta seotud võimuga jne) Teadmised Euroopast (näiteks erinevad kultuurid ja religioonid, erinevad poliitilised süsteemid, Euroopa ajalugu, Euroopa õigus, Euroopa majandus)	Esindamine (organiseerumine, lobitöö, esitlusoskused, poliitiline ja sotsiaalne sõltumatus) Muutustega kohanemine (inimeste ja rühmade võimustamine, analüütilised oskused, kriitiline ja argumenteeriv mõtlemine, hindamine, oma arvamuse läbisurumine, probleemide lahendamine, demokraatlik juhtimine, meeskonnatöö ja koostöö) Globaalne suhtlemine (uued infotehnoloogiad, võõrkeeled, kultuuridevahelise suhtlemise oskus)	Keskonda austav suhtumine Erinevate vajaduste mõistmine ja nendele reageerimine Enda tegude ja nende tagajärgede eest vastutamine Kirglikkus ja sihikindlus Positiivne suhtumine demokraatiasse, aktiivsesse osalusse ja sotsiaalsetesse muutustesse
Vägivallatus ja rahu					
Vabadus					

Euroopa ja kodanikuks olemise ajalugu

kaasaegsed kodanikuksõpetused

Tulevikuarengud

Meie mõisteline raamistik

Euroopa kodanikuõpetuse kaasaegsed käsitlused

Meie nägemus Euroopa kodanikuõpetusest

Kodanikuks olemise stsenaariumid – näited projektidest